

Research Insights
Изследователски проникновения

NDM – ТАКСОНОМИЯ, ОБСЛУЖВАЩА ДИАДАТА „ИНДИВИДУАЛНОСТ – ЛИЧНОСТ“

Сава Гроздев

Висше училище по застраховане и финанси

Марга Георгиева

Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“

Резюме. В статията се представя NDM¹⁾ таксономия, систематизираща педагогическите цели на взаимовръзките в диадата „индивидуалност – личност“, водещи до оптимистични иновационни процеси, определящи обучението като управляем обект, свързан с развитието на ноосферния интелект.

Акцентът е насочен към две основни учебни среди (развиваща мисловна среда и овладяваща мисловна среда) поради факта, че мисленето е в основата на оптималното развитие на посочената диада „индивидуалност – личност“.

Keywords: NDM taxonomy, individuality, personality, noospheric intellect

В съвременното технологично общество все по-често се сменят реалностите и прогнозите, които в една или друга степен влияят на изследователите от различните научни области и това ги отправя да се ориентират към интегративността им. Наличието на това твърдение изисква да се обменя информация, необходима за ефективното систематизиране на известното и необходимото, да се нормализира съотношението позитивно – негативно, за да може да се стигне до желаното структуриране в съществуващите системи, засягащи развитието на човешкия индивид, в основата на което стои предложената NDM-таксономия на целите за ефикасно израстване на ноосферния интелект и която се опитва да масовизира възможности човешкият индивид да бъде личност.

За да се изясни същността на NDM-таксономията, първо ще предоставим информация за понятията „индивидуалност“ и „личност“.

Селективен обзор на главните идеи на различните концепции за личността у нас е систематизиран от Б. Минчев (Minchev, 2004, 2013). В обзора на психологическите теории той стига до заключението, че съществуват различни гледни точки за личността, но в края на XX век все още няма обща убедителна теория за нея.

В съвременното технологично общество обаче (Minchev, 2013) твърде много се обръща внимание на релационните връзки в диадата „индивидуалност – личност“. Правилно Б. Минчев в (Minchev, 2013: 286) акцентира на твърдението, че „една от забравените“ традиционни теми за психологията е тази на индивидуалността, и очертава много задълбочено спорните мнения дали индивидуалността предхожда личността, или е резултат от функционирането на личността.

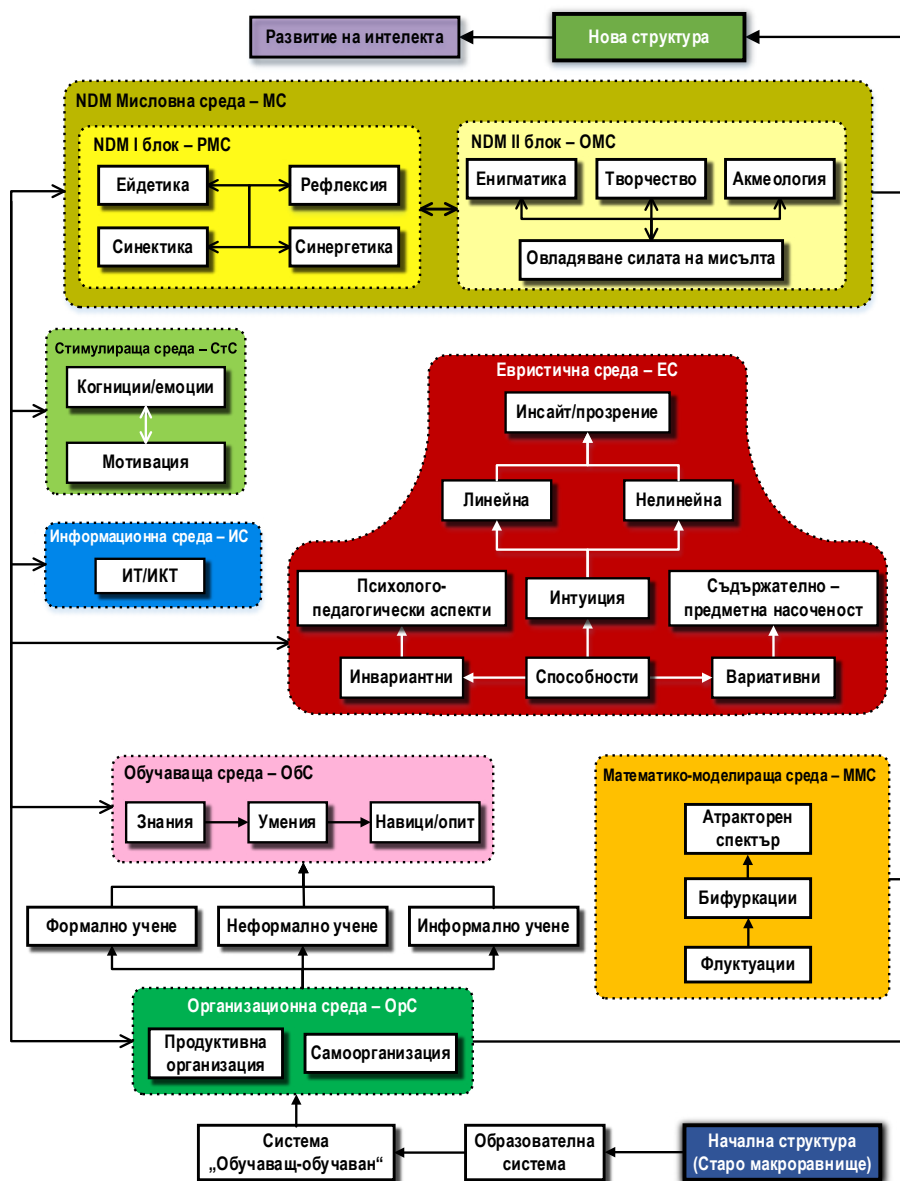
В статията няма да се спираме на многобройните дефиниции на тези понятия, а ще посочим коя от тях приемаме в контекста на NDM-таксономията за очертаване оптималния път в развитието на ноосферния интелект.

Преди всичко ще отбележим, че повечето изследователи (Merlin, 1981; Minchev, 2004, 2013; Rubinshteyn, 1959) в тази насока (и психолози, и педагози) утвърждават решаващата роля на индивидуалността на човешкия индивид за прерастването му в личност.

В статията за индивидуалността се приема следната дефиниция: „Индивидуалността е основа на личността и очертава границите на неясното възможно развитие. Индивидуалността е отличителното качество на индивида, но не като проста съвкупност от индивидуални различия, а тъкмо като цялостна конфигурация“ (Minchev, 2013: 291). Възприемайки тази дефиниция, обръщаме внимание особено на тезисите, приведени от автора (Minchev, 2013: 292 – 295), които наистина могат да се третират като модули за изграждане на бъдеща теория на индивидуалността.

А сега дефиницията, на която се спираме за личността!

Обикновено личностното формиране в научните изследвания носи названието „персонализация“. В какво се изразява посоченото? Известно е, че Азът е в основата на личността. А това навежда на мисълта, че **човешкият индивид е личност, ако е субект на собственото си развитие**, т.е. няма ли развитие на интелекта, той престава да бъде личност. В тази насока са се наложили два подхода: **идеографски** и **номотетичен**. При първия същността на личността се разбира като уникална структура (разглеждана от т.нар. елитарна теория). Вторият счита, че формирането на личността е закономерен процес – т.нар. егалитарна теория. В литературата правилно се налага изводът, че двата подхода трябва да бъдат взаимно допълващи се. Целта на статията е да се посочат релационните връзки в разглежданата диада „индивидуалност – личност“ в границите на т.нар. NDM-парадигма. Преди да предложим NDM-таксономията, ще се спрем на съдържателната страна на посочената парадигма, в която понятието „NDM“ означава „нова динамична модификация“ (Georgieva & Grozdev, 2015). Всъщност в тази книга се очертава оптималният път на развитието на интелекта (фиг. 1). Посочен е концептуален модел, съдържащ комплексно понятие, наречено NDM, обхващащо 10 понятия, представени в два блока. В първия са включени понятията ейдетика, рефлексия, синектика и синергетика, а във втория блок – енигматика, творчество и акмеология. Всички тези понятия в синхрон с понятията когнитии, емоции и мотивация са в състояние да решат проблемите, свързани с оптималното развитие на интелекта.

Фигура 1. Концептуален модел на УЦЖ в границите на „ndm“ при наличие на триадата „формално, неформално и информално учене“ в контекста на „Аз-концепцията“ на математическото моделиране

В същата насока са предложени и 11 учебни среди, едната от които, наречена NDM среда, съдържа останалите среди и играе ролята на основна среда и както се посочва в книгата, е основен фундамент в развитието на морфодинамиката като наука, обхващаща всички онези понятия, водещи до намиране на необходими и достатъчни условия за нейното обогатяване, като интердисциплинарно направление за овладяване силата на мисълта (Georgieva & Grozdev, 2016).

На посочения модел от фиг.1 може да се съпостави математически модел от вида:

$$1. F_1 \frac{\partial u}{\partial x_1} + F_2 \frac{\partial u}{\partial x_2} + \dots + F_n \frac{\partial u}{\partial x_n} = R, \quad F_i(x_i, u), \quad i = \overline{1, n}, \quad \sum_{i=1}^n F_i^2 \neq 0,$$

$i = \overline{1, n}$, $R(x_i, u) \neq 0$, $i = \overline{1, n}$. F_i и R са функции, както на независимите променливи x_i , $i = \overline{1, n}$, така и на непознатата функция $u(x_i)$, $i = \overline{1, n}$.

Функцията $u(x_i)$ се намира от уравнението

$$2. F(x_1, x_2, \dots, x_n, u) = 0$$

Тя може да бъде индивидуалността или личността, а променливите x_i да бъдат съответно знанията – x_1 , уменията – x_2 , опитът/навиците – x_3 , способностите – x_4 , и т.н., тъй като за броя на променливите x_i няма ограничения. Това зависи от изследваната проблематика.

След известни преобразувания това уравнение е еквивалентно на системата:

$$3. \frac{dx_1}{F_1} = \frac{dx_2}{F_2} = \frac{dx_n}{F_n} = \frac{du}{R}$$

По-нататък се стига до общото му решение, което има вида:

4. $\varphi(f_1, f_2, \dots, f_n) = 0$. f_i , $i = \overline{1, n}$, са n различни първи интеграли на системата 3.

От решение 4. намираме функцията $u(x_i)$, която в нашия случай ще опише динамиката в развитието на индивидуалността/личността.

Този модел, съпоставен на концептуалния модел от фиг.1, позволява да се опише и динамиката на различните процеси в релационните връзки между понятията от диадата „индивидуалност – личност“ и да се търси оптимизацията им в контекста на традициите в миналото, перспективите в настоящето и предизвикателствата в бъдещето. А това твърдение изисква в педагогич-

сихологически аспект да се акцентира на интеграцията на науките педагогика и психология с математиката (и по-точно с т.нар. математическо моделиране, като се обръща внимание на неговата Аз-концепция (Georgieva & Grozdev, 2015)). Естествено, както е посочено в книгата, могат да се намерят нови приоритети, съответстващи на нови образователни технологии, които ще осигуряват бъдещи когнитивни способности, стимулиращи пораждаването на иновации, особено в контекста на диадата „индивидуалност – личност“, които ще водят до нова NDM-таксономия. Това обаче изисква да отговорим на въпроса каква е нейната същност?

Известно е на всеки изследовател, че има необходимост от търсенето на такива приоритети, съответстващи на нови таксономии, свързани с нов начин на интегриране на целите на обучението и възпитанието, особено в настоящото технологично общество, поради навлизането на все по-нови информационни технологии, изменящи взаимодействията между обучаващи и обучавани, с цел последните да възприемат информацията, да осмислят и се превръщат в субекти на собственото си развитие, т.е. усвояването на опит/навици в ежедневието се центрира към диадата „индивидуалност – личност“ в триадата „формално, неформално и информално учене“. В този аспект се изисква да се потърси интердисциплинарен подход на обучение и възпитание, какъвто е предложеният NDM-подход (Georgieva & Grozdev, 2015), с цел да се насочва, стимулира човешкият интелект към творческата страна на цялостната му дейност. Целта на посоченото се обуславя от влиянието на разнообразни фактори. Въз основа на твърдението, че знанията са средство за формиране на умения, образователните цели за развитието на интелекта трябва да бъдат с насоченост обслужване на цялостната му дейност.

Имайки предвид, че целеполагането е в основата на педагогическата дейност, тъй като трябва да се даде отговор на въпроса: какво трябва да усвоява интелектът, за да се изяви като личност в съответствие с потребностите на съвременното технологично общество, се налага, наистина, да се акцентира на конкретизацията и операционализацията на педагогическите цели. Това означава да се създаде подходяща система от такива цели със съответна систематизация от категории и йерархия на съответните им равнища (т.е. да се стигне до т. нар. педагогическа таксономия (Petrov, 1994)).

Претенции за такава таксономия има т. нар. NDM-парадигма (Georgieva & Grozdev, 2015). В исторически аспект (Б. С. Блум, М. Андреев, Д. Крауол, Дж. Гилфорд, Е. Симпсън и др.) това са съществуващите класификации: когнитивно-познавателна, психомоторна, афективна, смесена/интеграционна, операционална и т.н. таксономии.

Обикновено се стига до извода, че таксономичният подход на педагогическите цели води до тяхното операционализиране на равнище действия на учещите се.

Посоченото, макар и в съвсем кратък обзор, в тази статия, ни извежда до заключението, че този подход има успешна реализация в диадата „индивидуалност – личност“ и предоставя изследователско пространство на желаещите да работят в тази насока.

Това обаче не означава, че в настоящата статия трябва да се спрем твърде много на подробностите в NDM-таксономията. Те ще бъдат обект на следващи публикации/разработки, в които ще се обединява всичко позитивно от миналото и настоящето и ще се търсят предложения за бъдещето, отправени към формалното, неформалното и информалното образование.

А сега, имайки предвид, че мисленето е в основата на оптималното развитие на интелекта, ориентацията отправяме към основните педагогически цели в NDM – таксономията, свързани с двете мисловни среди – **развиваща мисловна среда и овладяваща мисловна среда**.

Педагогическите цели, свързани с развитието на интелекта (достигащ до структурата и функциите на личността като следствие от висока степен на индивидуалността) в **развиващата мисловна среда** (фиг.1) са **ориентирани към:**

1. Ейдетика

Акумулиране на сензомоторни релации. Несъмнено опорните механизми са сензомоторните независимо в коя област е активирана системата (Lalov, 2003), затова чрез практическата ейдетика спонтанно се стига до образите на нова ситуация, в която се изграждат педагогопсихологически умения у интелекта да си представя ясно обектите във въображението си и да стига до възприемане, запомняне, припомняне, т.е. сензомоторните антиципативни механизми водят до разбирането (рефлексивното), до оптималното съотношение между рационалното и емоционалното начало във всяка дейност (синектичното), а впоследствие и до изграждането на субективни образи и опериране с тях.

2. Рефлексия

Развитие на мисловни структури, свързани с разбирането. Целта е развитие на рефлексивни способности, които са основен феномен на вътрешната активност на интелекта.

3. Синектика

Оптимизиране съотношението рационално – емоционално във всяка дейност. Целта е усвояване на ценностна ориентация към прилагане на придобитите знания и умения, водещи до устойчиво поведение в диадата „индивидуалност – личност“ и пренасяне на ценностни ориентации върху изпълняваните от индивида дейности.

4. Синергетика

Без ейдетичното не може да се стигне и до синергетичното мислене. Налице е също необходимост от сензомоторни антиципативни ресурси, които

участват в самоорганизацията на субекта и допринасят за оптималното развитие на интелекта му.

5. Диадата „анализ – синтез“

Каква е целта на тази уникална мисловна диада?

Целта на тези категории (анализ и синтез) е да води до развитие на способности на интелекта, да предизвиква интуицията, инсайта/прозрението, необходими за достигане до креативното понятие личност, чрез осъществяване на релационните връзки в диадата „индивидуалност – личност“. А това се осъществява, когато човешкият индивид разделя системата от дейности на поддейности, за да разбере и изследва структурата им (анализ), или обединява части от извършваните дейности с цел достигане до ново цяло, водещо до разработка на нови модели и структури в оптималното развитие на интелекта му (синтез).

6. Оценяване и самооценяване

Целта е управление на ученето чрез наличие на постоянна обратна връзка.

Правилното оценяване на постиженията в развитието на интелекта в много от случаите е необходимо и достатъчно условие за стимулиране на прехода от индивидуалност към личност. Това зависи много от систематизацията на целите на обучаващия в тази насока.

От друга страна, като израз на самосъзнанието, самооценяването е вход към различните прояви на позитивното, случващо се в релационните връзки на диадата „индивидуалност – личност“. Целите са свързани с осигуряване на достоверността на възхода на мисленето и възможните отклонения с позитивна насоченост към придвижване на индивидуалността до личност, които ще бъдат обект на следващите ни изследвания за по-подробно уточняване същността на целеобразуването в NDM-таксономията.

Нека сега да обърнем внимание на овладяващата мисловна среда (фиг. 1).

Целите на NDM-таксономията са ориентирани към:

1. Енигматика

Отпращане към решаване на проблеми, свързани с нестандартното, осъществяващи позитивен старт към креативната дейност.

2. Творчество

Стремеж към управление на собствения стил на учене с насоченост реализацията му като вход за прерастване на човешкия индивид в личност.

3. Акмеология

Овладяване на стратегии с поемане на отговорност върху собствения прогрес с насоченост достигане до най-високо ниво на интелектуално развитие.

Целта е човешкият индивид да бъде провокиран да актуализира сам знанията, уменията и поведението си, особено в зряла възраст.

4. Овладяване силата на мисълта в границите на триадата „енигматика – творчество – акмеология“ с цел провокиране на интуитивното, инсайта/прозре-

нието, водещи до досещането и които играят определяща роля в достигането до върха на интелектуално развитие.

Посочените цели и в едната, и в другата среда естествено са свързани с позитивните когниции и емоции, които засилват мотивацията, а тя гарантира постигане на интегрални структури и характеристики на цялото (системата), т.е. интелектът придобива нова цялостност като личност.

Голямото многообразие от таксономии, свързани с образователната система, отправя NDM-таксономията за в бъдеще да продължава надграждането си, за да очертае още по-детайлно оптималния път в развитието на ноосферния интелект.

От друга страна, поради факта, че NDM-средата може да бъде формална, неформална и информална, по-нататък ще се изисква целите, свързани с развитието на диадата „индивидуалност – личност“, да са с насоченост в триадата „формално образование – неформално образование – информално образование“, за да се предлагат все по-нови стратегии за ефективни образователни технологии при решаване на ценностни проблеми, отнасящи се до творчеството – прогноза, която може да прерасне в реалност. И всичко това се отнася до ученето през целия живот (фиг.1).

Заклучение

Ще завършим посоченото дотук с цитата (Kurdyumov & Knyazeva, 2006: 69): „Изходът към бъдещето е нееднозначен. Бъдещето е странно и чудновато... Бъдещето предизвиква трепет, то е свързано с добри надежди“. Казаното води до извода, че се променя ролята на субекта в контекста на диадата „индивидуалност – личност“, следователно има необходимост да се надгражда предложената NDM-таксономия с течение на времето.

И още, тъй като NDM-средата, както посочихме по-горе, обхваща много учебни среди, а в тази статия се обръща внимание преди всичко на мисловната среда в двете ѝ разновидности, NDM-таксономията в следващите разработки ще продължава да търси и други стратегии, свързани с педагогическите цели, в контекста на релационните връзки в диадата „индивидуалност – личност“.

БЕЛЕЖКИ

1. NDM – Нова динамична модификация.

REFERENCES / ЛИТЕРАТУРА

Andreev, M. (1985). Problemi na pedagogicheskite taksonomii. *Narodna prosveta*, 10. [Андреев, М. (1985). Проблеми на педагогическите таксономии. *Народна проsveta*, 10].

- Georgieva, M. & Grozdev, S. (2015). *Morfodinamikata za razvitiето na noosferniya intelekt*. Sofia: Print. [Георгиева, М. & Гроздев, С. (2015). *Морфодинамиката за развитието на ноосферния интелект*. София: Print].
- Georgieva, M. (2002). *Vissha matematika*. V.Tarnovo: Izd. Abagar. [Георгиева, М. (2002). *Висша математика*. В.Търново: Изд. Абагар].
- Georgieva, M. & Grozdev, S. (2016). NDM relatsiyata „Morfodinamika-noosferen intelekt“, *Strategii na obrazovatelната i nauchna politika*, 3. [Георгиева, М. & Гроздев, С. (2016). NDM релацията „Морфодинамика – ноосферен интелект“, *Стратегии на образователната и научна политика*, 3].
- Kurdyumov, S.P. & Knyazeva, E.N. (2006). Strukturite na badeshteto. *Pedagogika*, 12. [Курдюмов, С.П. & Князева, Е.Н. (2006). Структурите на бъдещето. *Педагогика*, 12.].
- Lalov, B. (2003). *Ekstrapolatsionna teoriya na obuchenieto*. Sofia: TU. [Лалов, Б. (2003). *Екстраполационна теория на обучението*. София: ТУ].
- Merlin, V.S. (1981). Sistemnayu podhod k ontogenezu integralynoy individualynosti. V: L.I. Antsayferova (sost). *Psihologiya na formirovaniya i razvitiya lichnosti*. Moskva: Nauka. [Мерлин, В.С. (1981). Системный подход к онтогенезу интегральной индивидуальности. В: Л.И. Анцыферова (сост). *Психология на формирования и развития личности*. Москва: Наука].
- Minchev, B. (2004). *Problemi na obshtata psihologiya*. Sofia: izd. „Veda Slovena – ZHG“. [Минчев, Б. (2004). *Проблеми на общата психология*. София: изд. „Веда Словена – ЖГ“].
- Minchev, B. (2013). *Psihologiya. Evolyutsionno-fenomenologichen podhod*. Sofia: Siela Norma AD. [Минчев, Б. (2013). *Психология. Еволюционно-феноменологичен подход*. София: Сиела Норма АД].
- Petrov, P. (1994). *Didaktika*. Sofia: izd. „Veda Slovena – ZHG“. [Петров, П. (1994). *Дидактика*. София: изд. „Веда Словена – ЖГ“].
- Rubinshteyn, S.L. (1959). *Printsipay i puti razvitiya psihologii*. Moskva: izdatelstvo AN SSSR. [Рубинштейн, С.Л. (1959). *Принципы и пути развития психологии*. Москва: издательство АН СССР].

NDM – TAXONOMY SERVING THE DYAD “INDIVIDUALITY – PERSONALITY”

Abstract. The article presents an NDM taxonomy systemizing the pedagogical aims of the relationships in the dyad “Individuality – Personality”. These pedagogical aims lead to optimistic innovative processes defining

learning as a manageable object linked with the development of the noospheric intellect.

The focus is on two main learning environments (a thought-developing environment and a thought-mastering environment) because of the fact that the process of thinking lies in the heart of the optimal development of the treated dyad Individuality – Personality.

✉ **Prof. Sava Grozdev, DSc**

University of Finance, Business and Entrepreneurship
1, Gusla Str.
1618 Sofia, Bulgaria
E-mail: sava.grozdev@gmail.com

✉ **Prof. Marga Georgieva, DSc**

University of Veliko Tarnovo
2, T. Turnovski Str.
5003 Veliko Turnovo, Bulgaria
E-mail: margi.georg@gmail.com